
U domenu relane sfere prate se

1. *Aktivnosti u osnovnim privrednim djelatnostima*
2. *Kretanje cijena*
3. *Kretanje zaposlenost*

Shodno procjeni, bruto domaći proizvod u 2002. je realno porastao za 0,84%, došlo je do stabilizacije rasta cijena koji je u 2002. iznosio 9,4%, dok je zaposlenost ostala na istom nivou.

3.1. Djelatnosti

Na osnovu raspoloživih podataka pratila su se kretanja u osnovnim privrednim djelatnostima u Crnoj Gori tokom 2002.godine.

Industrijska proizvodnja

Saobraćaj

Turizam

Poljoprivreda i šumarstvo

Građevinarstvo

3.1.1. Industrijska proizvodnja

Industrijska proizvodnja u 2002. je neznatno iznad ostvarene u 2001. g., a značajno zaostaje za planiranim kretanjima, sa uticajem i na rast bruto domaćeg proizvoda 2002.g.

Industrijska proizvodnja u bruto domaćem proizvodu učestvuje sa oko 30%.

Osnovni razlozi su u manjoj proizvodnji električne energije u 2002. g., zbog sušnog perioda u prvom dijelu godine i kvarova na TE Pljevlja. Tada je

proizvodnja energije iznosila ispod 50% proizvodnje u 2001.g., a povećana proizvodnja u drugom dijelu godine nije bila dovoljna da anulira zaostajanje i obezbijedi rast u 2002.g. Manja proizvodnja električne energije odrazila se na privrednu situaciju u Republici. Struja je obezbjeđivana iz uvoza, što je uticalo na pogoršanje platnog bilansa, a niža proizvodnja struje na manji rast BDP-a, budući da ona čini blizu četvrtine ukupne proizvodnje. Osim toga, vrlo veliko smanjenje industrijske proizvodnje od 34% u januaru 2002.g. nije zabilježeno u ranijim godinama, mada je ovaj mjesec karakterističan po sezonskom smanjenju, a proizvodnja je bila dodatno usporena velikim brojem neradnih dana. Štrajk u nikšičkoj pivari koji je trajao 4-5 mjeseci i nedostatak sirovina za proizvodnju duvana uticali su na smanjenje proizvodnje prehrambenih proizvoda, pića i duvana za 12,2% u odnosu na 2001.g. a ova proizvodnja čini 9,5% ukupne proizvodnje.

Inače, u periodu januar - decembar 2002.g. (prema istom periodu 2001.g.) industrijska proizvodnja je povećana za svega 0,6% i pored toga što je u oblasti vađenja rude i kamena ostvarena veća proizvodnja za 7,5% (vađenje energetskih sirovina povećano je za 53%, a vađenje rude metala je ostalo na nivou 2001.g.) i u prerađivačkoj industriji za 2,3% (proizvodnja osnovnih metala povećana je za 5% sa učešćem u ukupnoj proizvodnji od 42,1%). Na ovakvo kretanje proizvodnje u cjelini, isključivo je uticao pad proizvodnje električne energije po stopi od 6,6%.

Prilog A, tabela 2.

Posmatrano po mjesecima, proizvodnja je rasla u sedam mjeseci po prosječnoj stopi od 11,8%, najveći mjesečni rast zabilježen je u junu (18,3%), a najmanji u decembru (3,3%). U pet mjeseci protekle godine ostvaren je mjesečni pad proizvodnje, a kretao se od - 33,8% u januaru, do - 1,4% u novembru.

Prilog A, tabela 3.

3.1.2. Građevinarstvo

Ekonomskom politikom za 2002. g. predviđen je rast građevinarstva po stopi od 7%, a njegovo učešće u DP u ranijim godinama iznosilo je oko 7%. Tokom 2002. g. vrijednost izvršenih građevinskih radova je stalno rasla (sa izuzetkom oktobra), pa je u periodu januar - decembar 2002.g. bila za 12% veća nego u istom periodu 2001.g. (Tabela 4.). Međutim, to je rezultat rasta cijena u 2002. g.

obzirom da je fizički obim radova sagledan kroz efektivne časove rada bio na nivou 2001. g. Ovakvi rezultati ne daju pravu sliku o kretanjima ostvarenim u ovoj oblasti, ako se ima u vidu da je u toku izgradnja nekoliko kapitalnih objekata (tunel "Sozina", most "Union Bridge"), kao i niz objekata komunalne i saobraćajne infrastrukture koje finansiraju međunarodne organizacije, lokalna samouprava i Vlada Crne Gore. Takođe je značajna izgradnja turističkih i poslovno stambenih objekata koje izvode i finansiraju privatni preduzetnici i investitori. Pretpostavka je da oko 30% radova nije evidentirano i statistički obuhvaćeno, posebno ako se ima u vidu da je u sudski registar upisano 137 preduzeća koja su organizovana kao akcionarska društva i društva sa ograničenom odgovornošću (bave se grubim građevinskim i specijalnim radovima) a statistički se prati i obrađuje 48 preduzeća, i da su mnoge građevinske firme registrovane za druge djelatnosti.

Tabela 4.

Kretanje proizvodnje u građevinarstvu

	index	Vrijednost izvršenih radova u hilj. EUR	index	Izvršeni efektivni časovi u 000
2001 o Jan.-Dec.	100	4120	100	452
2002 o Jan.-Dec.	112	4611	100	453
2002 Jan	64	2654	85	383
Februar	83	3408	87	394
Mart	80	3282	99	450
April	81	3327	93	422
Maj	92	3805	93	422
Jun	113	4655	101	458
Jul	108.5	4470	99.1	448
Avgust	140.6	5795	103.7	469
Septembar	148	6099	108	488
Oktobar	119	4920	114	515
Novembar	159	6562	115	519
Decembar	154	6363	105	475

Izvor: Republički zavod za statistiku

3.1.3. Poljoprivreda i šumarstvo

Prema procjenama poljoprivredna proizvodnja je u 2002 godini povećana za oko 3%, prije svega u oblasti ratarske proizvodnje i u voćarstvu, gdje su zbog povoljnih vremenskih prilika ostvareni prinosi iznad nivoa prosječno rodnih godina (rast proizvodnje kukuruza, krompira, duvana, jabuka, šljiva i južnog voća). Takođe, ostvaren je dobar rod sijena, što je omogućilo povećanu proizvodnju u stočarstvu i formiranje zaliha stočne hrane za održavanje stočnog fonda. Međutim, zabilježeno je smanjenje proizvodnje i prerade brašna, ulja,

mlijeka i prerade ribe, što je posljedica nedovoljnog plasmana na tržište zbog nelojajne konkurencije i ilegalne prodaje, odnosno uvoza ovih proizvoda na područje Crne Gore.

Ekonomskom politikom za 2002. g. bilo je predviđeno povećanje **poljoprivredne proizvodnje** za 3%, a početkom godine donešen je Agro budžet u iznosu od 6 mil. EUR koji je raspoređen na 69 programa. Najveći dio agrarnog budžeta predviđen je za očuvanje stočnog fonda i podsticanje ratarske proizvodnje uz regresirane cijene repro materijala i mineralnih đubriva. Pri tome se u Crnoj Gori 95% biljne proizvodnje, a 98% stočarske proizvodnje odvija u okviru individualnog sektora gdje su mnogi nezaposleni obezbijedili zaposlenje kroz dodjelu poljoprivrednih kredita.

Dalji razvoj poljoprivrede moguće je ostvariti kroz povećanu proizvodnju ekološke hrane, koja bi omogućila i rast izvoza ovih proizvoda, za kojima već sada u inostranstvu postoji značajna potražnja. Za Crnu Goru to bi značilo ravnomjerniji regionalni razvoj i stvaranje boljih uslova za život na selu, uz mogućnost daljeg zapošljavanja stanovništva.

Tokom proteklih godina malo pažnje je posvećivano uzgoju **šuma**, a njihova sječa bila je neplanska, što je u velikoj mjeri pogoršalo stanje šumskog fonda u Crnoj Gori i negativno se odrazilo na šumarsku privredu i drvnu industriju u cjelini.

Ekonomskom politikom za 2002. godinu predviđeno je bilo povećanje proizvodnje u oblasti šumarstva za 5%. Međutim, tokom godine došlo je do zaostajanja u proizvodnji šumskih sortimenata u odnosu na prethodnu godinu. Tako je u periodu januar - decembar 2002. g. proizvedeno 228.918 m³ šumskih sortimenata, što je za 10% manje nego 2001. g. Prodaja sortimenata je bila 4% veća od proizvodnje, i iznosila je 235.786 m³, ali je u odnosu na 2001. g. prodaja bila niža za 7,5%, zbog manje prodaje u januaru, februaru, martu i decembru.

Tabela 5.
Kretanje proizvodnje u
šumarstvu

	index	Proizvedeni sortimenti m3	index	Prodaja sortimenata m3
2001 ø Jan.-Dec.	100	21166	100	20390
2002 ø Jan.-Dec.	90	19077	96	19649
2002 Jan	30	5902	21	4454
Februar	74.4	14785	58	12204
Mart	81.4	16781	67	14283
April	100	19425	95	20184
Maj	100	21407	95	20110
Jun	115	23521	106	22536
Jul	91.7	19745	105	22187
Avgust	119	25274	138	29328
Septembar	110	23972	132	28046
Oktobar	92	20624	121	25772
Novembar	93	20756	102	21620
Decembar	77	16727	71	15062

Izvor: Republički zavod za statistiku

Drvena industrija u Crnoj Gori uglavnom je orjentisana na prodaju sirovine ili polufabrikata, i samim tim je niskoprofitabilna. Zbog toga je potrebno postojeće kapacitete modernizovati i tehnološki zaokružiti, kako bi oni počeli proizvoditi finalne proizvode i postali izvozno konkurentni. Šumarsku proizvodnju treba primjeriti praksi evropskih zemalja, koja podrazumijeva i proširivanje površina pod šumom, obnavljanje degradiranih šuma i pošumljavanje goleti. Unapređenje upravljanja šumama trebalo bi da obezbijedi standarde ekološke države, kao i sirovine za industrijsku preradu drveta. Početkom 2002. g. Direkcija šuma Crne Gore je raspisala konkurs za davanje šuma na korišćenje, od čega je šumskim preduzećima dato na korišćenje oko 94% drvne mase. I pored određenih problema uspješno su obavljani šumsko - uzgojni radovi, te značajni koraci na uređivanju šuma i izradi nekoliko šumskih osnova.

3.1.4. Turizam

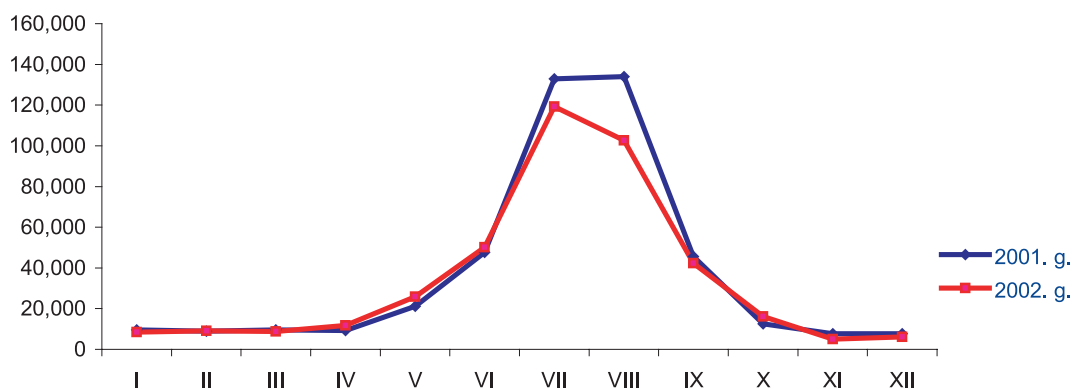
Turizam se smatra jednom od osnovnih privrednih grana koja može doprinijeti bržem razvoju Crne Gore i povećanju BDP. U periodima prije 1991. g. turizam je donosio značajne prihode u platnom bilansu Crne Gore, i zajedno sa pomorskom privredom (čije su kompanije sada pred zatvaranjem) predstavljao je okosnicu razvoja Republike.

Protekla godina je, prema procjenama, trebala biti prekretnica u turizmu, u smislu značajnog povećanja broja stranih turista i promjene strukture

turističkog prometa u njihovu korist, na šta su upućivali i rezultati ostvareni 2001. godine. Istina, broj stranaca i njihova noćenja bilježe porast, ali sa značajno usporenijom dinamikom u špicu sezone, kako prema istom periodu 2001.g., tako i prema prethodnim mjesecima 2002.g. I pored značajnih sredstava i napora uloženi u propagiranje turističke ponude, posjeta domaćih turista je podbacila, opredjeljujući i ukupna kretanja. Međutim, procjenjuje se da znatan broj turista nije bio registrovan, pa se može smatrati da je protekla godina bila bolja nego što brožani podaci pokazuju.

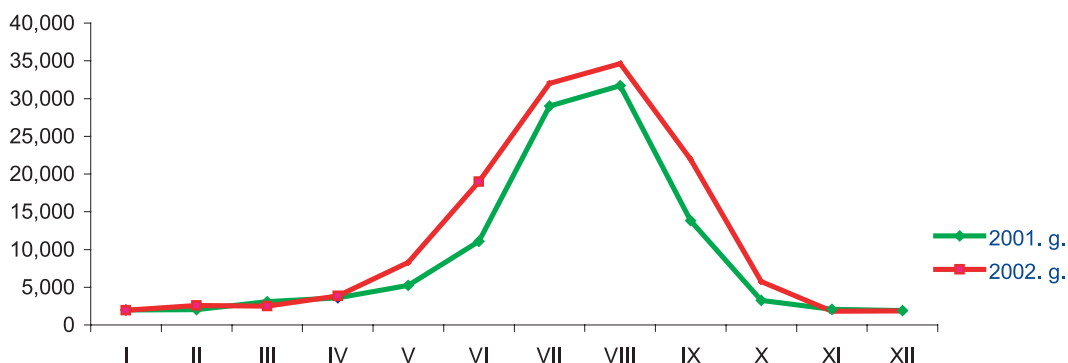
Graf1.

Dolasci domaćih turista

Graf2.

Dolasci stranih turista

U preiodu januar - decembar 2002. g. Crnu Goru je posjetilo 542 hilj. turista ili 2,4% manje prema istom periodu prethodne godine, pri čemu je broj domaćih turista smanjen za 9%, a stranih povećan za 25%. Porast broja stranaca uslovio je i povećanje njihovog učešća u ukupnoj posjeti sa 19% na 25%.

Smanjeni broj turista u posmatranom periodu bio je praćen i smanjenjem ukupnog broja realizovanih noćenja za 8% (u 2001.g. ostvaren je porast za 26%). Pri tome su noćenja domaćih turista smanjena za 16%, a stranaca povećana za 32% (u 2001.g. noćenja domaćih posjetilaca su povećana 24%, a stranih čak za 62%). Učešće stranih noćenja u ukupnim noćenjima povećano je sa 17% u 2001.g. na 25% u 2002. g.).

Osnovu crnogorskog turizma čini ljetnja sezona. Tako je u četiri ljetnja mjeseca Crnu Goru posjetilo 421.902 turista (5% manje nego u istom periodu 2001. g.), ili 78% ukupnog broja turista u 2002. g. U noćenjima je slična situacija, jer je 85% ukupnih noćenja ostvareno u ljetnjem periodu i to: 87% stranih noćenja i 85% domaćih noćenja.

Nešto bolja situacija je bila u oktobru, pošto su povoljni klimatski uslovi i snižene cijene hotelskih aranžmana produžili turističku sezonu i na ovaj mjesec, poboljšavajući bilans turističke privrede u cjelini i popravljajući rezultate ostvarene u glavnoj turističkoj sezoni.

Na ostvarena kretanja u turizmu tokom ove godine, a posebno tokom ljetnje sezone, uticali su brojni faktori.

- Rast cijena pansionskih i vanpansionskih usluga u Crnoj Gori poslije uvođenja EUR, nasuprot povoljnijim cijenama u drugim turističkim zemljama (Bugarska, Turska, Grčka), prouzrokovalo je preorijentaciju turista, prije svega iz Srbije, na jeftinije destinacije.
- Nedostatak novih sadržaja u turističkoj ponudi, svojstvenih razvijenim turističkim destinacijama, Crnu Goru čini neatraktivnom za strane turiste.
- Loše stanje sistemskih preduslova za kvalitetan razvoj turizma: nedostatak kvalitetnih puteva, loše snadbijevanje strujom i vodom i sl.
- Nepovoljni vremenski uslovi od sredine jula i tokom avgusta.

Ukupni prihodi od turizma su u periodu januar - decembar 2002. g. procijenjeni na oko 143 miliona EUR, ili oko 12% više u odnosu na isti period 2001. g., prvenstveno zbog povećanja broja inostranih turista.

Tabela 6.**Prihodi od turizma u periodu
januar-decembar 2002. godine**

Turisti	Broj noćenja		Cijena po noći (EUR)		Dnevna potrošnja (EUR)		Prihodi (EUR)	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Domaći	758,577	646,507					19,789,161	19,080,652
Sjedište Republike	11,637	9,717	53.24	60	22.18	25	877,675	825,986
Primorska mjesta	692,562	603,629	17.75	20	7.99	9	17,821,039	17,505,228
Planinska mjesta	15,401	11,156	13.84	15.6	6.21	7	308,837	252,136
Ostala turistička mjesta	38,826	21,869	13.84	15.6	6.21	7	778,595	494,233
Ostala mjesta	150	136	13.84	15.6	6.21	7	3,015	3,069
Srbija	2,564,407	2,131,088					66,898,200	62,895,758
Sjedište Republike	39,339	32,032	53.24	60	22.18	25	2,967,005	2,722,707
Primorska mjesta	2,341,241	1,989,747	17.75	20	7.99	9	60,244,888	57,702,670
Planinska mjesta	52,063	36,775	13.84	15.6	6.21	7	1,044,032	831,119
Ostala turistička mjesta	131,255	72,086	13.84	15.6	6.21	7	2,632,088	1,629,146
Ostala mjesta	508	448	13.84	15.6	6.21	7	10,187	10,117
Strani	688,429	911,909					41,516,214	62,020,102
Sjedište Republike	18,385	22,064	75.42	85	75.42	85	2,773,247.56	3,750,880
Primorska mjesta	653,087	875,889	31.94	36	26.62	30	38,246,443.66	57,808,674
Planinska mjesta	3,401	3,930	15.97	18	13.31	15	99,585.63	129,690
Ostala turistička mjesta	13,514	10,016	15.97	18	13.31	15	395,707.19	330,528
Ostala mjesta	42	10	15.97	18	13.31	15	1,229.81	330
Ukupno noćenja		3,689,504						
Prihodi od domaćih turista							19,789,161	19,080,651.77
Prihodi od stranih i turista iz Srbije							108,414,414	124,915,860
UKUPNI direktni prihodi od turizma							128,203,575	143,996,512.08

3.1.5. Saobraćaj

Planom za 2002. g. bilo je predviđeno povećanje obima saobraćajnih usluga za 2% uz saniranje pomorskih kompanija, nastavak i intenziviranje gradnje započetih objekata drumskog saobraćaja, kao i modernizaciju i obnavljanje željezničke infrastrukture.

Rezultati ostvareni u ovoj oblasti, prema zvaničnim podacima nastavili su negativan trend zabilježen u 2001. g., prije svega zbog veoma loših rezultata pomorskog saobraćaja. Naime, tokom 2002. g., u odnosu na prosječna kretanja u 2001. g., pomorski transport je ostvario promet manji za čak 99% (zaostajanje u 2001. g. bilo je 52%), što je posledica prodaje poslednjih brodova "Jugooceanije" Kotor i uvođenja stečaja u ovu pomorsku kompaniju. Drumski saobraćaj takođe je zaostajao za prosječnim kretanjima u 2001. g., pri čemu je u periodu januar - decembar 2002. g. broj prevezenih putnika bio manji za 10% a prevoz robe za 3%. U vazdušnom saobraćaju je tokom 2002. g. prevoz putnika smanjen za 8%, dok je prevoz robe povećan za 1,7%. Prevoz putnika u

željezničkom saobraćaju takođe je bio manji za 11% u odnosu na prosjek prethodne godine, dok je prevoz robe povećan za 28%. U gradskom saobraćaju zabilježen je veći promet putnika za 9%.

Posebno treba istaći dobru uposlenost kapaciteta u "Jadranskom brodogradilištu" Bijela, gdje su ostvareni rezultati iznad planskih očekivanja, te poslovanje Telekoma gdje je povećan broj pretplatnika i ostvaren veći obim telefonskih impulsa (pri čemu cijene usluga fiksne telefonije nijesu mijenjane u posmatranom periodu), uključujući i operatere mobilne telefonije "Pro - Monte" i "Monet".

Neto devizni priliv u 2002 godini po osnovu transportnih usluga iznosio je 11,2 miliona eura.

3.2. Cijene

U 2002. g., ostvareno je znatno usporavanje rasta opšteg nivoa cijena u odnosu na prethodne godine. Inflacija u 2002.g., mjerena indeksom cijena na malo u decembru u odnosu na decembar prethodne godine iznosi 9,4%. Ovo je prvi put od 1976. godine da je u našoj Republici zabilježena inflacija koja u osnovi ima jednocifren broj.

Prvih pet mjeseci 2002.g. karakteriše znatno veći rast cijena koje su u tom periodu rasle po prosječnoj mjesečnoj stopi od 1,24%, tako da je u maju u odnosu na decembar 2001.g., indeks cijena na malo iznosio 6,4%. Znatan dio ovog rasta cijena uzrokovan je konverzijom DEM u EUR, koju su trgovci iskoristili za povećanje cijena osnovnih namirnica. Najveći mjesečni rast cijena je ostvaren u januaru (1,7%) i u aprilu (1,6%). Međutim, kao što se i očekivalo, uticaj EURO konverzije na inflaciju bio je kratkoročan, pa je u drugom dijelu godine rast cijena bio znatno umjereniji. Naime, od juna do decembra 2002.g., prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, opšti nivo cijena na malo povećan je za 2,8%, odnosno, u tom periodu prosječan mjesečni rast je iznosio 0,4% (najmanji rast od 0,1% je zabilježen u julu i decembru). Nivo godišnje inflacije od 9,4% dijelom se može pripisati i učinku baznog perioda (decembar 2001.g.), kada je nivo cijena bio veoma visok, što je izazvalo rast baze za poređenje kretanja cijena. Međutim, svi pokazatelji koje objavljuje RZS pokazuju da je u 2002.g. došlo do značajnog usporavanja inflacije u poređenju sa prethodnom godinom. Tako je prosječan mjesečni rast cijena u 2001.g. iznosio 2,07%.

Tabela 7.

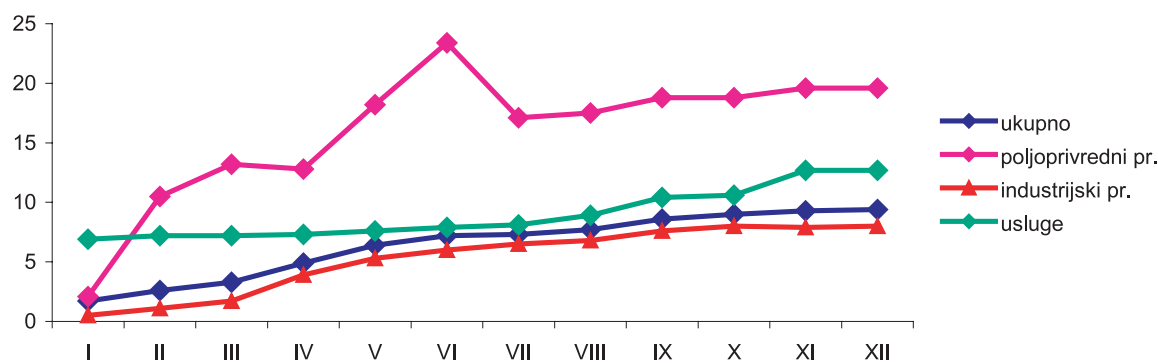
**Kretanje stope inflacije u
periodu 1967.g. - 2002.g.**

Godina	Indeks XII tek. g. /XII preth. g.	Stopa inflacije (%)
1967	105.1	5.1
1968	105.1	5.1
1969	108.2	8.2
1970	110.4	10.4
1971	117.4	17.4
1972	113.8	13.8
1973	121.3	21.3
1974	129.7	29.7
1975	117.5	17.5
1976	108.5	8.5
1977	114.3	14.3
1978	115.1	15.1
1979	124.1	24.1
1980	139.2	39.2
1981	139.3	39.3
1982	130.7	30.7
1983	158.4	58.4
1984	152.4	52.4
1985	179.5	79.5
1986	192	92
1987	267.4	167.4
1988	351.2	251.2
1989	2,765.20	2,665.20
1990	221.7	121.7
1991	335.2	235.2
1992	20,393.20	20,293.20
1993	3,508,091,786,746.00	3,508,091,786,646.00
*1994	7,009,402,383.00	7,009,402,283.00
1995	211.8	111.8
1996	147.2	47.2
1997	116.2	16.2
1998	142	42
1999	228.4	128.4
2000	124.8	24.8
2001	128	28
2002	109.4	9.4

Primjećuje se da su cijene poljoprivrednih proizvoda u 2002.g. porasle znatno više nego u 2001.g. (u 2002.g. 19,4%, a u 2001.g. svega 4,9%). I pored smanjenja ovih cijena u aprilu (za 0,3%) i u julu (za 5,1%), njihov ukupni godišnji rast bio je veoma visok, a samo u februaru je iznosio 8,2%.

Graf 3.

**Kretanje cijena na malo u 2002. g.
(procentualna promjena,
decembar 2001. g. =100)**

I pored najavljanog rasta cijene električne energije od strane Vlade RCG, ona se tokom godine nije mijenjala, što je u znatnoj mjeri uticalo na blaži rast cijena industrijskih proizvoda. Međutim, ukoliko ovo poskupljenje uslijedi u prvom dijelu 2003.g., ono će sa povećanjem carinskih stopa (do kojih bi trebalo da dođe u okviru harmonizacije ekonomskih odnosa sa Srbijom) i eventualnim rastom cijena nafte na svjetskom tržištu, vjerovatno opredijeliti veću stopu inflacije u 2003.g.

Tabela 8.

**Indeks cijena na malo
u Crnoj Gori**

	XII 2001. / XII 2000	XII 2002. / XII 2001.
UKUPNO INDEKS	128,0	109,4
ROBE	125,6	108,7
- Poljoprivredni proizvodi	104,9	119,6
- Industrijski proizvodi	127,0	108,0
- Piće	107,0	110,5
USLUGE	139,5	112,7

Izvor: Republički zavod za statistiku

Valja napomenuti da postojeća metodologija izračunavanja indeksa cijena na malo nije usklađena sa međunarodnim standardima. Republički zavod za statistiku otpočeo je pripreme za uvođenje indeksa potrošačkih cijena, koji bi trebao realnije iskazati stopu promjene cijena u pojedinim periodima. Osnovni nedostaci postojeće metodologije su: neadekvatan način izračunavanja

pondera za pojedine grupe proizvoda i usluga koji ne daju pravu sliku strukture potrošnje domaćinstava, ne postojanje korekcija uslijed promjene kvaliteta proizvoda, tretman sezonskih proizvoda i sl. Pored toga, u većini zemalja poseban naglasak se stavlja na praćenje tzv. bazne inflacije (core inflation), koja bi trebala da isključi uticaj sezonskih faktora, te fluktuacije cijena koje su izraz jednokratnog cjenovnog šoka (fiskalni šokovi, energetske šokovi, promjena administrativno regulisanih cijena i sl.). Bazna inflacija je pokazatelj opšteg, postojanog trenda kretanja inflacije, tj. mjera iz koje su isključena prolazna kretanja (kratkoročne fluktuacije), i pogodna je za srednjeročno planiranje i utvrđivanje osnovnih uzročnika inflacije u dužem vremenskom periodu. Zbog toga je, radi vođenja adekvatne ekonomske politike potrebno da RZS što prije počne sa izračunavanjem ovog pokazatelja.

Rast cijena na malo bio je praćen i povećanjem **troškova života**, koji su na kraju 2002.g. bili za 9,2% veći u odnosu na decembar 2001.g. Znatno iznad ovog prosjeka rasli su izdaci za stan (28,4), kulturu i razonodu (26,4%) kao izdaci za odjeću i obuću (14%). Najmanje godišnje povećanje bilježe izdaci za ogrijev i osvjetljenje (0,9%).

Cijene proizvođača industrijskih proizvoda su tokom protekle godine blago oscilirale i imale su znatno niži rast nego cijene na malo i troškovi života (Prilog A, Tabela 6). Za svih dvanaest mjeseci 2002.g., njihov ukupni rast iznosi 0,7% (u 2001.g. 14,5%). Najveći mjesečni rast cijena industrijskih proizvođača ostvaren je u novembru (1,4%), dok je najveći mjesečni pad ovih cijena zabilježen u junu (2,4%). Cijene robe za ličnu potrošnju su ukupno povećane za 3,3%, cijene materijala za reprodukciju bile su manje za 0,9% u odnosu na decembar 2001.g., dok se cijene sredstava rada nijesu mijenjale tokom čitave godine.

Posmatrano po granama industrije, najveći rast cijena ostvaren je u oblasti vadenja rude i kamena (10,2%) uslijed povećanja cijena vadenja kamenog uglja, lignita i treseta za 19,2%. U prerađivačkoj industriji cijene su bile niže za 0,5% u odnosu na kraj 2001.g., dok je cijena proizvodnje gasa i vode tokom godine povećana za 1,3% (povećanja cijene struje nije bilo).

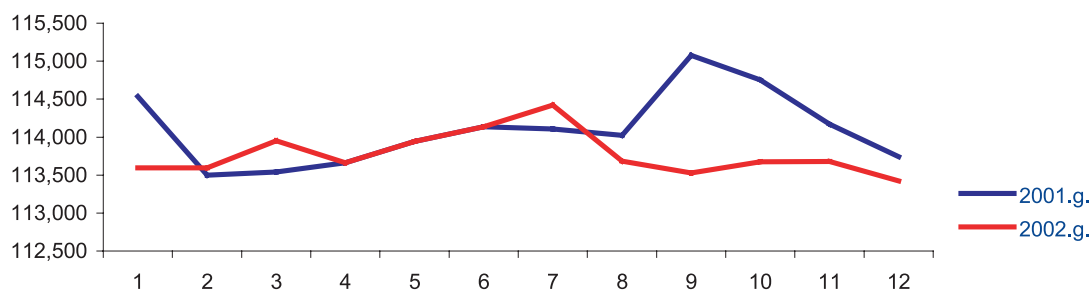
3.3. **Zaposlenost**

U Crnoj Gori je tokom 2002.g. broj zaposlenih neznatno smanjen prema prosjeku 2001.g. (za 0,3 indeksna poena), i prosječno mjesečno je iznosio

113.775³⁾. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, najviše zaposlenih je bilo u julu (114.422 lica), dok je njihov broj bio najmanji u decembru, kada je iznosio 113.425.

Graf 4.

Broj zaposlenih

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje RCG, tokom 2002. g., nalazilo se u prosjeku 80.582 nezaposlenih lica ili 1,2% manje u odnosu na prosječan broj nezaposlenih u 2001.g. Kao što je prikazano na grafiku, broj nezaposlenih je bio ispod nivoa iz 2001. g., osim u avgustu, kada je bio nešto viši, što se može objasniti boljom turističkom sezonom u 2001.g., kada je na našem primorju bio zaposlen veći broj sezonskih radnika. Iako je evidentno smanjenje nezaposlenih lica od aprila do jula protekle godine, zbog njihovog angažovanja tokom turističke sezone, ono je neznatno, što znači da se mnogi zaposleni tokom sezone nijesu zapošljavali preko Zavoda za zapošljavanje i nijesu bili registrovani. U novembru i decembru je broj nezaposlenih primjetno opao.

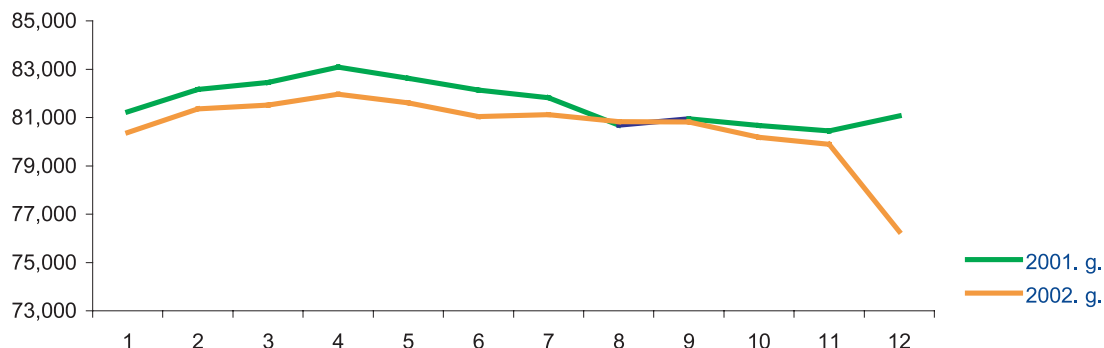
3) Izvor: Republički zavod za statistiku, pri čemu treba napomenuti da se ovim izvještajem RZS ne obuhvataju zaposleni kod radnih jedinica u inostranstvu, organizacije Ministarstva narodne odbrane i Ministarstva za unutrašnje poslove

U prethodnom dijelu teksta istaknuto je da je broj zaposlenih i nezaposlenih tokom 2002. g. smanjen, što nije logično, ali se radi o podacima koje dostavljaju različite zvanične institucije (Zavod za statistiku i Zavod za zapošljavanje).

I pored niza programa koje sprovodi Zavod za zapošljavanje u cilju smanjenja broja nezaposlenih (odobravanje kreditnih linija za nezaposlene, obuke i specijalizacije i sl.), Crnu Goru i dalje karakteriše visoka nezaposlenost. Zbog toga je neophodno intenzivno podsticati kreditiranje novih poslova u malim i srednjim privatnim preduzećima i kreditiranje samozapošljavanja. Takav pristup je znatno efikasniji od neprekidnog povećavanja sredstava za socijalni program. Prema podacima Instituta za strateške studije i prognoze (ISSP), stopa nezaposlenosti je tokom godine znatno oscilirala, i kretala se od 19,6% u martu, 13,7% u julu do 20,7% u oktobru. Dakle, i u 2002.g. je nastavljena

Graf 5.

Broj nezaposlenih

divergencija između stope registrovane i anketirane nezaposlenosti, što govori o nepostojanju adekvatnog institucionalnog okvira na tržištu rada. I ako se kroz angažovanje radnika u neformalnom sektoru smanjuje nezaposlenost, glavni razlozi za postojanje sive ekonomije u ovoj oblasti vezani su za izbjegavanje plaćanja obaveza prema državi po osnovu poreza i doprinosa od strane poslodavaca.

Na osnovu ankete RZS koja se sprovodi svake godine u oktobru mjesecu, u Crnoj Gori je zaposleno oko 177.000 ljudi.

Ukoliko se uzmu u obzir i nalazi na osnovu istraživanja Instituta za strateške studije o prihodima stanovništva, u Crnoj Gori je zaposleno oko 215.546 ljudi. U ovaj broj su uključeni i oni koji rade sa skraćenim vremenom, u neformalnom sektoru i sl. Shodno ovim procjenama stopa nezaposlenih u 2002. godini je iznosila 23,25%.

Penzioneri

U Crnoj Gori funkcioniše tzv. "Pay - As - You - Go" (PAYGO) sistem penzijsko invalidskog osiguranja (PIO), gdje trenutno zaposleni i njihovi poslodavci plaćaju doprinose na osnovu kojih se formiraju sredstva za isplatu penzija sadašnjim penzionerima. Imajući u vidu da se broj penzionera u Crnoj Gori stalno povećava, dok se broj formalno zaposlenih smanjuje, očigledno je da se ovakav sistem nalazi u velikim teškoćama. Fond PIO nije u mogućnosti da iz doprinosa izvršava obaveze koje proizilaze iz stečenih prava obveznika, iako je stopa doprinosa veoma visoka, 24% (12% poslodavac, 12% zaposleni).

Naime, u 2002. g. prihodi od doprinosa činili su oko 80% sredstava isplaćenih za penzije, dok se ostatak nadoknađivao iz preusmjerenih sredstava budžeta

(prihodi od carina i akciza) i provizija platnog prometa. Razlozi za ovakvo stanje su veliki broj penzionera i invalida i niska ekonomska aktivnost, pri čemu poslodavci izbjegavaju plaćanje obaveza prema Fondu PIO. Starosni penzioneri čine svega 40% ukupnog broja penzionera, dok 60% čine invalidski i porodični penzioneri. Odnos zaposleni/ penzioner je 1:1,3, a 100 radno sposobnih trenutno izdržava 130 penzionera.

Tabela 9.

Broj penzionera u Crnoj Gori

	2000	2001	2002
Broj penzionera ukupno	83,807	85,849	88,301
Starosni penzioneri	32,261	33,200	35,809
Invalidski penzioneri	27,213	27,992	27,119
Porodični penzioneri	24,333	24,657	25,373
Prosječne penzije	88	97	
Formalno zaposleni	113,784	114,000	113,775
Odnos zaposleni / penzioneri	1.35	1.32	1.29

Crna Gora je započela proces reforme penzionog sistema u finansijski održiv sistem baziran na tri stuba. Prvi stub se zasniva na PAYG sistemu. Ovaj stub ostaje obavezni i javni penzioni sistem temeljen na načelu generacijske solidarnosti, dakle zaposleni plaćaju doprinose za penzionere. Drugi stub je oblik obaveznog penzionog osiguranja na načelu individualne kapitalizovane štednje, koja podrazumijeva obavezno osiguranje svih zaposlenih do srednje dobi, dok će se stariji dobrovoljno odlučiti na individualno penziono osiguranje. Treći stub je dobrovoljan i uspostavlja se sklapanjem ugovora sa izabranim penzionim fondom. Svi punoljetni građani, bez obzira da li su zaposleni ili ne, imaju šansu da uplaćuju u dobrovoljni penzioni fond.